

סיכום עונת שקנאים 2023

יפעת ארצי,
אוהד הצופה
ועמית דולב

ינואר 2024

להקת שקנאים בלבנון בדרכה לישראל, סתיו 2023

תקציר

מאפייני עונת השקנאים 2023:

- גודל האוכלוסייה החולפת בנדידת הסתיו עמד על 41,900 ונמוך ב-15% מהממוצע בשנים מאז החל הניטור. מספר שקנאים נודדים נמוך תועד גם בשנתיים קודמות. ההשערה היא שכנראה חלק מהלהקות הנוודות חלפו מזרחית לישראל.
- משך שהיית השקנאים בישראל היה הנמוך מזה עשור ועמד על כ-429 אלפי ימי שקנאי.
- השנה בוצע אכלוס דגים במאגרי חפר בלבד (בדומה לשנה קודמת), בשל החשש מהתפרצות שפעת עופות בעמק החולה. בחודש אוקטובר לא אוכלסו דגים כלל בשל חוסר בהטלות פרא ובדגים זמינים.
- עוצמת הקונפליקט עם המדגים בעמקים המזרחיים לא היתה גבוהה יחסית לשנים קודמות. נוכחות חריגה במאגרים בקרבת תל נוף, ככל הנראה בשל היעדר איכלוס דגים בחפר בחודש אוקטובר וזמינות גבוהה במאגרים אלו.
- שקנאים פגועים – תועדו השנה פחות משנים קודמות. גורם הפגיעה הידוע העיקרי העונה היה ירי.

רקע

משנות ה-90 החל מעקב מפורט על נדידת הסתיו של השקנאים דרך ישראל. בשנת 2014 הוקם צוות היגוי להתמודדות עם קונפליקט השקנאים, לו שותפים משרד החקלאות, נציגי הדייגים, חיל האוויר, החלה"ט ורט"ג. צוות ההיגוי נועד לגבש את דרכי הפעולה בהתייחס לאילוצים השונים, מתוך מטרה לצמצם את הקונפליקט באזורים השונים. מטרת הניטור היא לעקוב אחר התקדמות הנדידה והיקפי השהייה של השקנאים בישראל כדי להתאים את הממשק. כמו כן להשוות לשנים קודמות ולהצליב עם ממשק האכלוס ולכמת את עוצמת הקונפליקט. ניטור זה מבוצע לאורך העונה ומסוכם בדוחות שבועיים ובסוף העונה מרוכז בדוח שנתי זה. מידע זה משמש כבסיס לגיבוש החלטות ממשקיות במהלך העונה ובין שנה לשנה.

שיטות

מעקב נדידה: בוצעו תצפיות יום יומיות על כניסת שקנאים אל ישראל, דרך עמק החולה ומידע ממרכז הארץ על עזיבה דרומה. המידע התקבל מתצפיות אקראיות, בעיקר מנתב"ג ותל-נוף, וכן מתצפיות אקראיות המדווחות בקבוצת WhatsApp ייעודית להשלמת התמונה על הדינמיקה של השקנאים בישראל מצפון עד עזיבתם דרומה. מידע זה איפשר להעריך את מספר השקנאים השוהים ביום נתון בישראל, ולסכום את מספרם ל"ימי שקנאי", המבטאים מידת שהיית שקנאים בישראל בכל העונה. אחת לחודש עודכן מספר השקנאים השוהים בארץ בעזרת ספירה ארצית.

נוכחות באיזורים השונים בארץ: על מנת לכמת את היקף השהייה בכל אזור גיאוגרפי, רוכזו תצפיות מקבוצת ה-WhatsApp, שמקורן באנשי שטח מכל הגופים (פקחים, דייגים, אנשי מחב"ר בעמקי המזרח, אנשי חיל אוויר, התחנה לחקר ציפורי עמק-חפר וצופים אחרים). באזורים בהם קיימת נוכחות יום יומית של שקנאים (עמק החולה, עמק חפר ועמקים מזרחיים) בוצעה השלמה של נתונים בימים בהם לא התקבל דיווח, באופן מותאם לערך שהיה בימים לפני ואחרי (לא מספירה ישירה). מידע זה סוכם לסך "ימי שקנאי" בכל אזור.

שקנאים פגועים: נתוני שקנאים פגועים התקבלו מדיווחי פקחי רט"ג ואנשי שטח נוספים וכן מבית החולים לחיות בר.

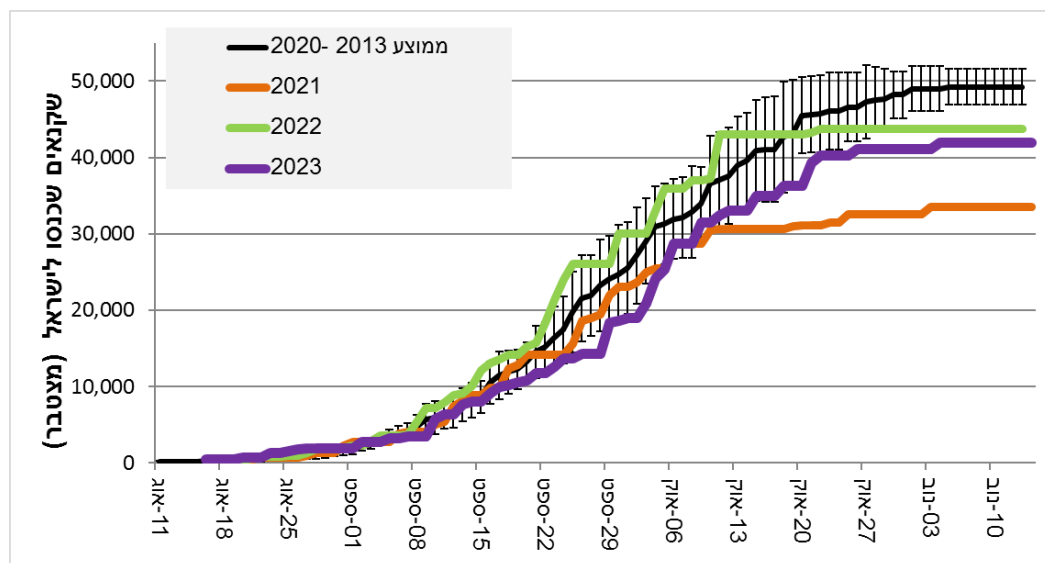
פעולות ממשק: מדי שנה מאוכלסים דגים עבור שקנאים במאגרים ייעודיים, על מנת לספק את הצרכים התזונתיים להמשך נדידה וכאלטרנטיבה לאכילה בבריכות הדגים. בדומה לשנה קודמת, גם השנה כל אכלוס הדגים בוצע בעמק חפר. פעולות הטרדה לצמצום נזקי שקנאים בבריכות הדגים, נעשו בהתאם להיתר פרטני שניתן למנהלי המדגים.

שיתוף מידע: נתוני ניטור השקנאים סוכמו באופן רציף לאורך כל העונה, ופעם בשבוע נשלח עידיכון לכל השותפים והמתעניינים.

תוצאות

נדידת הסתיו של השקנאים

נדידת הסתיו החלה ב- 22.8.2023, ותוך 77 ימים נצפו כ- 41,900 שקנאים שנכנסו לישראל מצפון. קצב המעבר היה דומה לממוצע השנים האחרונות (איור 1), אך מספרם היה נמוך בכ- 7,000 (15%) מממוצע השנים 2013 - 2020 (49,300, סטיית תקן 2,350). עונה זו מתווספת לשתי העונות הקודמות שהיו חריגות כלפי מטה במספר השקנאים החולפים דרך ישראל.

איור 1: כניסת שקנאים לישראל בעונת 2023 (סגול), 2022 (ירוק), עונת 2021 (כתום) ובשנים 2020-2013 בממוצע (שחור, קווי סטיית תקן)

ההשערה כי השקנאים החסרים הם להקות מאוחרות אשר בחרו בנתיב נדידה חריג שאיננו דרך ישראל. רמז לכך התקבל משקנאית ממושדרת מבולגריה: שקנאית זו הגיעה לישראל בשנתיים האחרונות, בנתיב הרגיל, ואילו השנה בחרה לנדוד לאפריקה במסלול מזרחי העובר בעירק (איור 2).

בנוסף, מזה מספר שנים מתקבל מידע על תנועה חריגה של להקות שקנאים בסוף העונה (סוף אוקטובר - אמצע בנובמבר) בנתיב מזרחי. בשנה זו נצפתה בנחל פארן להקה גדולה של כ- 2,700 שקנאים בסוף אוקטובר.

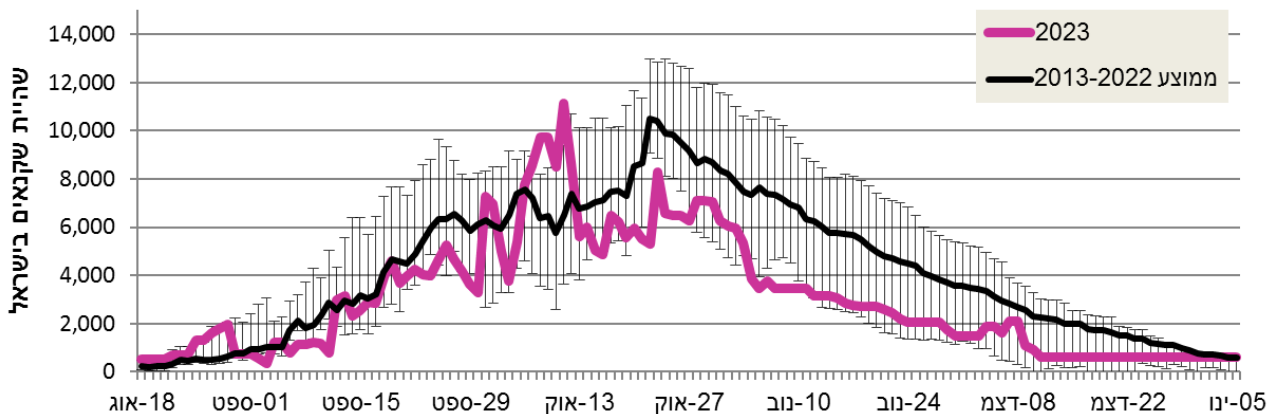
מנתונים אלו מסתמן שחלק מהשקנאים החולפים מצאו אתר תדלוק חלופי לישראל, וזו הסיבה שבשלוש השנים האחרונות חולפים דרך ישראל פחות שקנאים.

איור 2: מסלול נדידת שקנאית ממושרת מבולגיה, סתיו 2023. (רון אפרת, Svilen Cheshmedjiev)

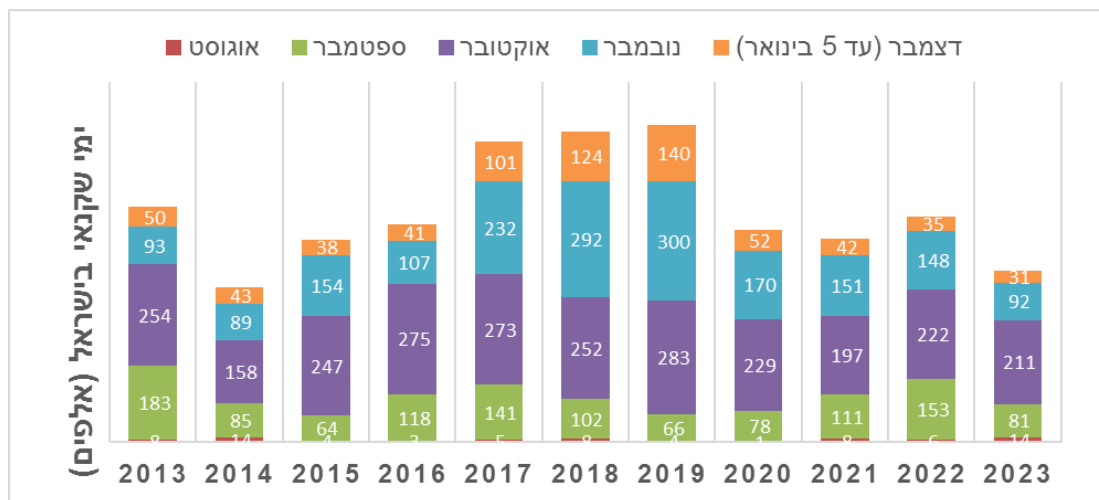
שהיית שקנאים

שהיית שקנאים בארץ (מס' ימי שקנאי) חושב ע"י ההפרש בין תצפיות הכניסה לארץ בעמק החולה לתצפיות היציאה (במרכז הארץ). במהלך רוב העונה שהו בישראל מספר שקנאים נמוך משנים קודמות (איור 3), פרט לתקופה קצרה של מספר ימים במהלך שיא עונת הנדידה (סוף ספטמבר עד אמצע אוקטובר).

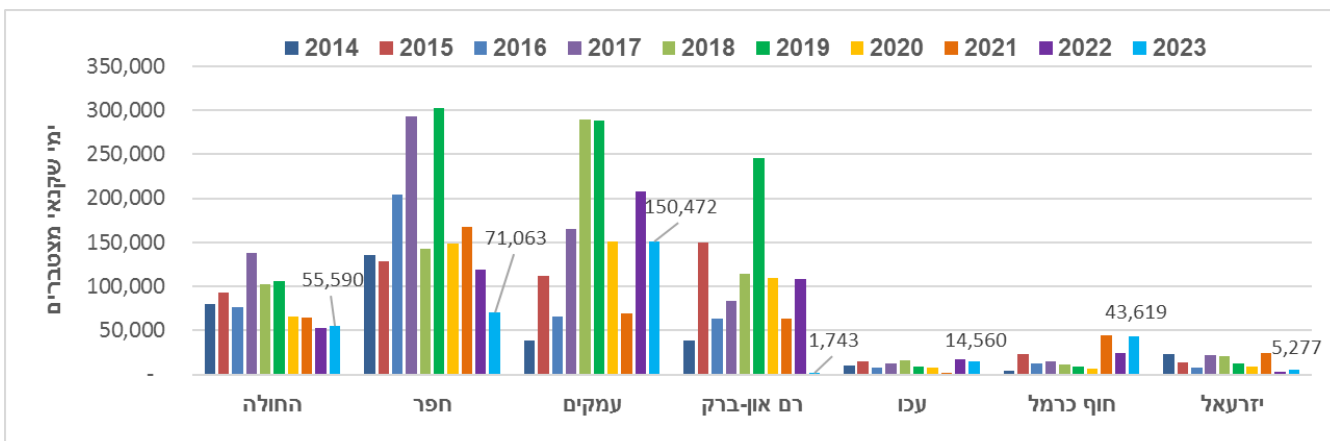
איור 3: שהיית שקנאים בכל יום בעונת 2023 (סגול), ושהייה יומית ממוצעת בשנים 2013 – 2022 (שחור, קווי סטיית תקן)

סך השהייה המצטברת בישראל עמדה ב-2023 על כ- 429,000 ימי שקנאי. נתון זה הוא הנמוך מזה עשור (איור 4). זמן השהייה הממוצע של שקנאי בישראל בעונת 2023 היה נמוך ביומיים ממוצע 10 השנים אחרונות (10.25 ימים לשקנאי לעומת 12.64).

איור 4: משך שהיית שקנאים בישראל בחלוקה לחודשים, 2013 - 2023

שהיית שקנאים באזורים השונים בארץ נאמדת על פי תצפיות שדווחו בקבוצת הווסטאפ וכן תצפיות יזומות ארציות. נתונים אלו נאספו החל משנת 2014. עם פרוץ המלחמה פחתו מאוד הדיווחים, לכן בימים ללא דיווחים בוצעה השלמה על פי תצפית אחרונה בכל אזור. חשוב להדגיש שספירה זו איננה ברת-סכימה באופן ישיר בין האזורים השונים בגלל תנועה בין אזורים וספירה בשעות יום שונות. עם זאת, מידע זה מספק מידע על הדינאמיקה הפנימית בכל אחד מאזורי המשנה.

איור 5: התפלגות ימי שקנאי מדווחים באזורים השונים בישראל (עד ה-5 בינואר) בשנים 2014-2023

שהיית שקנאים באזורים השונים כפי שמשקפת מהדיווחים (איור 5 ו-6):

עמק החולה – בדומה לשנים קודמות, עיקר השהות היא של שקנאים נודדים ביממה הראשונה להגעתם אל ישראל מצפון.

עמק חפר – אתר זה שימש בשנים האחרונות כתחנת עצירה אחרונה בישראל עבור שקנאים בדרכם דרומה. השנה תועדה שהייה נמוכה יחסית לשנים קודמות, ככל הנראה בשל היעדר

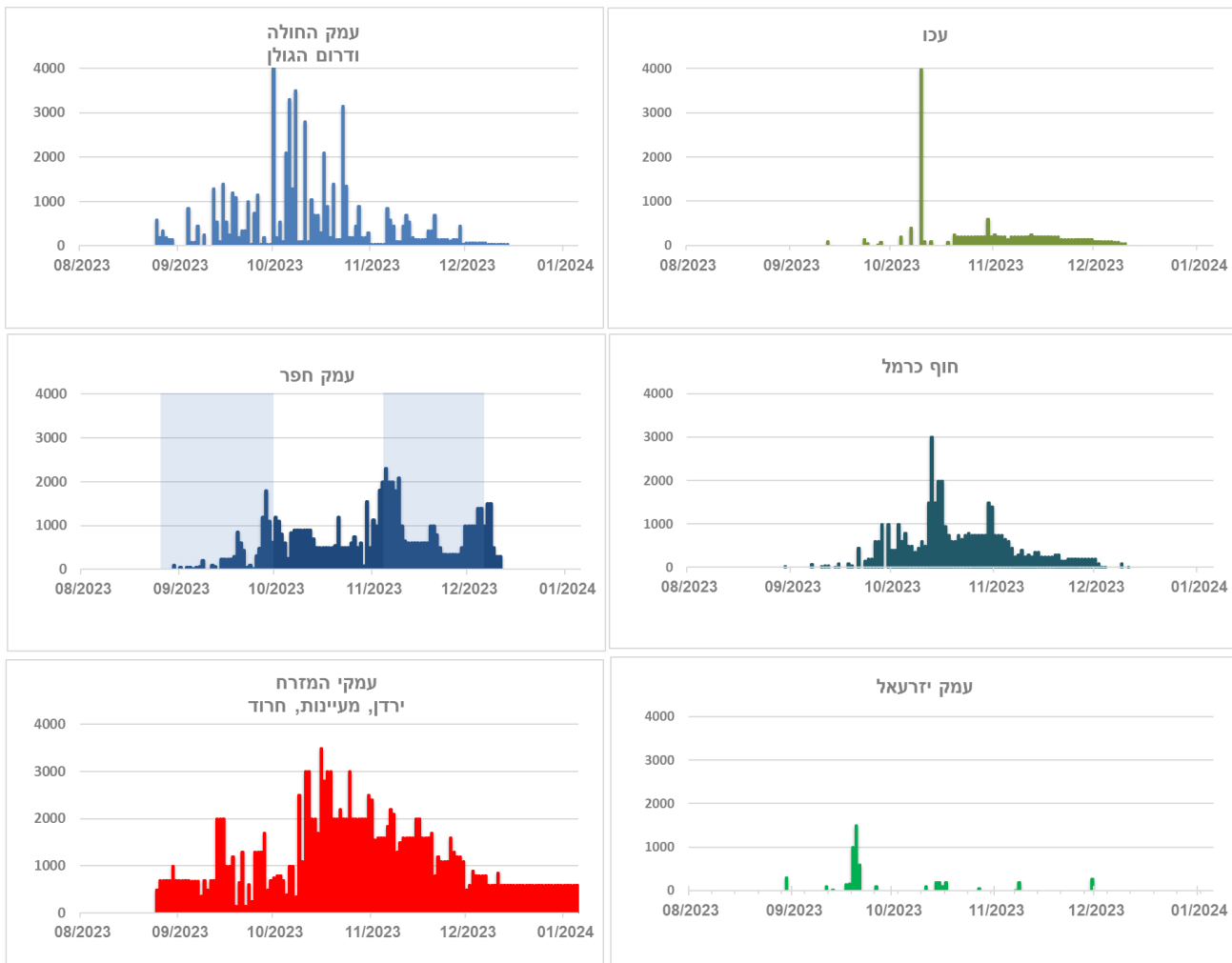
איכלוס דגים במאגר משמר השרון בחודש אוקטובר. בתום העונה נצפתה תנועה אל עמק חפר מדרום, יתכן חזרת להקות ממאגרי דרום השפלה.

עמקים (עמק חרוד, עמק הירדן ועמק המעינות) – נוכחות השקנאים רציפה במשך כל העונה, כולל שהייה רבה במאגרי אגודת המים בעמק חרוד. כמות ימי השקנאי היתה נמוכה משנה שעברה. המידע על נוכחות שקנאים במאגרי התענכים, ברק רם און וגלבווע, הוא דליל. ככל הידוע נוכחות השקנאים שם העונה היתה מועטה.

עמק עכו – תועדה נוכחות רציפה של מספר מאות שקנאים במהלך כחודשיים. היקף השהייה הכולל דומה לשנה שעברה וגבוה מכל השנים לפני כן.

חוף כרמל – נוכחות רציפה של מספר מאות במאגר מעיין צבי ובדיפלה. כמות ימי שקנאי בשנה זו היתה דומה לשנתיים קודמות, וגבוהה באופן משמעותי ממרבית השנים שקדמו להן.

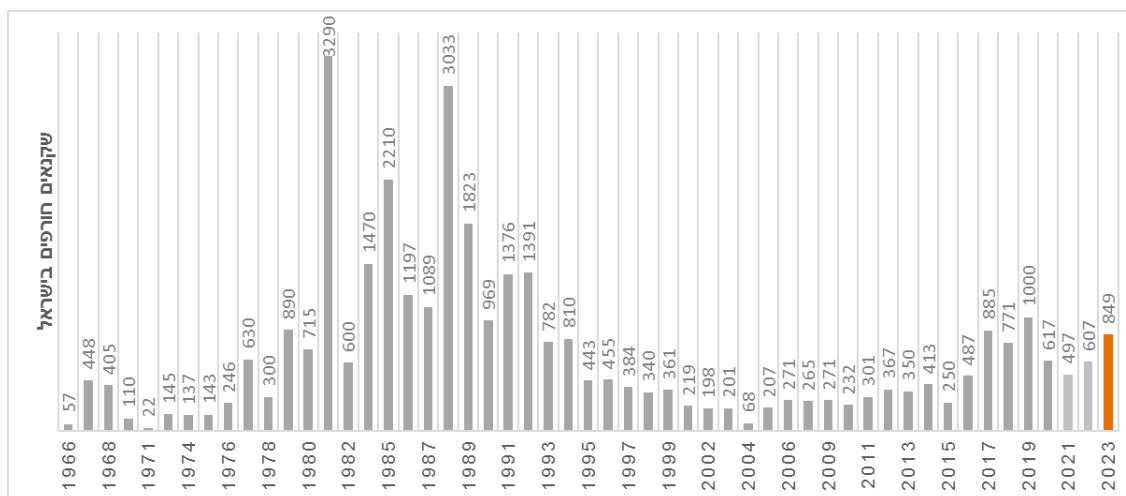
עמק יזרעאל - כמות ימי שקנאי בשנה זו היתה נמוכה, ולא היוותה בעיה לפעילות ברמת דוד.

איור 6: מספר שקנאים מתצפיות מדווחות בכל יום באזורים השונים בישראל. תקופת אכלוס הדגים בעמק חפר מודגשת בכחול.

שקנאים חורפים בישראל

מספר השקנאים השוהים בישראל בחורף נאמד ע"י תצפיות ישירות באמצע ינואר (במסגרת מפקד עופות המים השנתי), ועומד השנה על כ-850 שקנאים (איור 7).

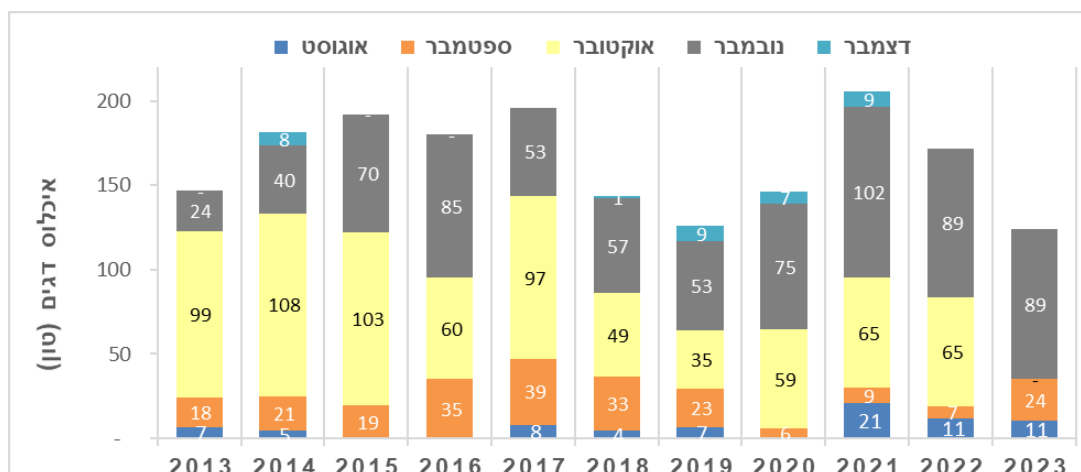
איור 7: מספר שקנאים חורפים בישראל 1966 - 2023 (על פי תצפית באמצע ינואר העוקב, שאחרי תום עונת השקנאים)

אכלוס דגים

כל אכלוס הדגים עבור השקנאים השנה היה בעמק חפר. בדומה לעונה קודמת, הוחלט לא לאכלס דגים בחולה על מנת לצמצם את הסיכון של הידבקות, הפצה ותמותה משפעת עופות לכלל מיני העופות, במידה ותהיה התפרצות באזור בו צפיפותם גבוהה. אכלוס הדגים בעמק חפר (מאגר משמר השרון) החל בסוף אוגוסט והסתיים בתחילת דצמבר. במהלך כל חודש אוקטובר לא בוצעו איכלוסים בשל חוסר בהטלות פרא זמינות, צירוף של החגים ומיד לאחריהם פרוץ המלחמה.

היעדר מזון זמין בעמק חפר במהלך חודש אוקטובר גרם, ככל הנראה, לשוטטות רבה יותר של שקנאים במרחב, ולשהייה רבה ובמאגרים בקרבת תל-נוף (רבדים, כפר הרי"ף) כמו גם בשאר האזורים.

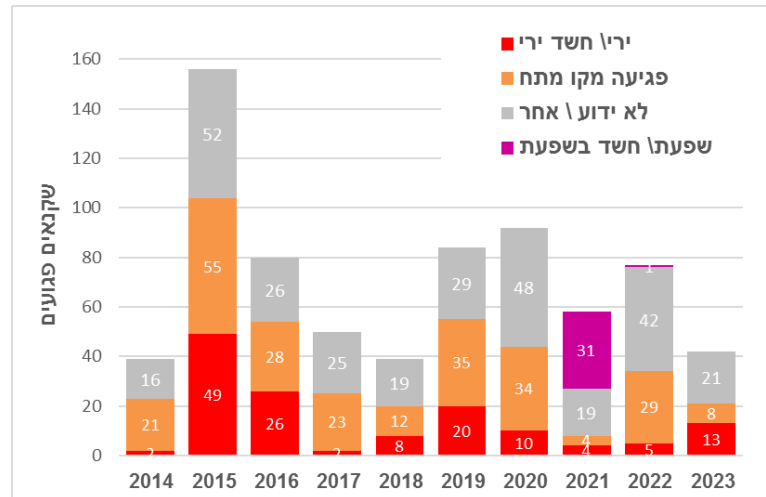
סה"כ סופקו השנה 127 טון דגים, כולם דגים לא מסחריים מהטלות פרא אשר נאספו ב- 6 משקים. כמות זו נמוכה יחסית לשנים קודמות (איור 8).

איור 8: כמות הדגים שסופקה בכל חודש, 2013-2023

שקנאים פגועים

בעונה זו תועדו 42 שקנאים פגועים (איור 9). זהו מספר נמוך בהשוואה לשנים קודמות. יתכן שנובע מרמת קונפליקט נמוכה או מדיווח חסר בשל מיעוט אנשי שטח בזמן המלחמה. חצי מהשקנאים הפגועים נמצאו בעמק המעיינות וחצי בשאר אזורי הארץ. גורם הפגיעה הידוע העיקרי העונה היה ירי: 13 פרטים נמצאו ירויים, רובם (10) בעמק המעיינות. בוצעה אכיפה כנגד איש מדגה שהיה מעורב בנושא.

איור 9 : שקנאים פגועים והתפלגות גורמי הפגיעה עד תחילת ינואר, 2014-2023

סיכום

2023	2022	2021	2020	2019	2018	ממוצע 2013-2017	
41.9	43.7	33.5	51.5	51.1	51.1	47.9	שקנאים חולפים (אלפים)
אוקטובר	ספטמבר	ספטמבר	אוקטובר	אוקטובר	אוק'-נוב'		מעבר רוב השקנאים
127	173	206	146	126	142	179	דגים מסופקים (טון)
296	305	403	276	159	184	338	אספקת דגים יחסית (גר'ום\שקנאי)
429	563	510	530	790	774	555	ימי שקנאי בישראל (אלפים)
10	13	15	10	15	15	12	שהייה ממוצעת בישראל (ימים לשקנאי)
42	77	58	92	84	39	78	שקנאים פגועים
849	607	497	617	1,000	771	477	שקנאים חורפים

טבלה 1: ריכוז מידע לנדידת הסתיו של השקנאים, 2013-2023 (צבירת הנתונים עד 5/1 בכל עונה)

« תודות »

המידע בסיכום זה משמש בסיס להבנה וגיבוש דרכי ממשק, תוך שקיפות מלאה.
איסופו הוא תוצאה של מאמץ רב מצד כל המעורבים, ועל כך שלוחה לכולם תודה

« « » »